

O PJESNIČKOJ PRIPOVIJESTI *CVIJETA* ORSATA (MEDA) PUCIĆA

Cvijeta je stihovana pripovijest na kojoj je autor radio osam godina (počinje je pisati 1856, a objavljena je 1864. u Beču). Kroz Cvjetinu sudbinu i „priču“ o tragičnoj ljubavi prema strancu zbog koje odlazi, preobučena u muškarca, u bitku u kojoj njen dragi pogiba, a ona biva ranjena, Pucić je tematizirao razdoblje propasti Dubrovačke Republike i gubitak stoljetne slobode koristeći se tipičnim romantičarskim zapletom. *Cvijeta* ostavlja svoju mladenačku ljubav, kapetana Draga, zaljubljuje se u Poljaka Kazimira, časnika vojske koja je dokinula Dubrovačku Republiku te zbog svoje ljubavi biva prezrena i izopćena. Ovo Pucićevo djelo iznimno je visoko vrednovano u napisima njegovih suvremenika. Karakterizirana je kao „neumrla pjesnička priča koja opisuje oni dio dubrovačke povijesti koji je Medu kao kamen na srce pao, jer je tad prestala Republika!“, iako autor citiranog teksta kritički primjećuje i neke njene nedostatke „premda je na pripust i na rokove ispjevana, te zato nije bez mana jer nije od jednog kalupa“² Svoje djelo posvetio je Pucić svojim sugrađanima – suradniku na brojnim zajedničkim projektima, Matiji Banu i književniku Antunu Kazaliju, čije se djelo *Zlatka* i formom i sadržajem može uspoređivati s *Cvijetom*. Kroz Cvjetinu sudbinu pokušao je Pucić ovjekovječiti tragičnu sudbinu svoga grada – svoje domovine uz koju je bio neraskidivo vezan.

Ključne riječi: Medo Pucić, stihovana pripovijest, *Cvijeta*, romantičarski zaplet, žena grešnica

Uvod

Grof (u nekim izvorima knez) Orsat Pozza ili Medo Pucić (kako je sam slavenizirao svoje ime), pripadnik ugledne dubrovačke aristokratske obitelji

¹ kbakija@hrstud.hr

² *Slovinac*, 1882, br. 23, str. 357-358, u tekstu „Medo knez Pucić“ piše nepotpisani autor (vrlo je vjerojatno riječ o Luki Zore).

rođen je 12. ožujka 1821. u Dubrovniku gdje je završio pučku školu, a školovanje je nastavio na području ondašnje Austrije.

Studirao je u Veneciji na Učilištu svete Katarine, a potom pravo u Padovi i Beču. Tijekom studija Medo je upoznao talijanske preporoditelje i susreo se s nositeljima ideja o sveslavenstvu, predstavnicima nacionalnih pokreta u drugim slavenskim zemljama u sastavu Habsburške Monarhije i znamenitim ilircima te se rano uključio u politički život u burnom vremenu kad „Gaj već bijaše bacio klicu hrvatskog narodnog pokreta.“

Svi pripadnici Pucićeve obitelji bili su istinski vlastelini (i na najmanji povoljan poticaj postajali su najvatreniji republikanci), nisu se ženili niti imali potomke jer nisu željeli da im djeca budu austrijski podanici. To nam svjedoči podatak da su već u drugoj polovici 19. stoljeća najznamenitije plemićke obitelji nestajale, ali je u Dubrovniku još bilo sedam predstavnika obitelji Pozza i niti jedan od njih nije ostavio nasljednika. Književni povjesničar Bersa će za predstavnike ove vlasteoske obitelji ustvrditi da se pojavljuju u „najznamenitijim časovima“ iznimno teške povjestice njihova grada, a s povijesne pozornice sišli su kad „su strasti već nagrízale njihov rad: rastali su se bez ljutine, ali i bez zadovoljstva“(BERSA 1941: 231).

Vrijeme u kojem je živio i djelovao Medo Pucić, doba je sutona, vrijeme pada, a to je mučno razdoblje nakon blistave i sjajne prošlosti najteže pritisnulo dubrovačku aristokraciju - „vlastelu“. Dubrovnik se počeo urušavati, a Pucić kao istinski aristokrat duboko je to proživljavao u svojoj neraskidivoj vezi s Gradom i sa specifičnom aristokratskom shvaćanjem slobode. Niti se on, kao ni njegov brat Niko Veliki nije uvijek mogao uzdignuti iznad interesa svoje klase.

“Bez vlastele nije Dubrovnik ni zamisliti; tu su oni sve, država na njihova usta govori svijetu, oni su stoglavi vladar, s kojim drugi vladari opće, oni kroje i primjenjuju zakone, a najviše ih oni poštuju; upravljaju zemljom kao svojim baštinstvom, a upravljaju mudro bez ugnjetavanja; zato se narod ne tuži, ma da nema gotovo ništa svoga; no oni su mu i odgojitelji. U vrijeme, koje nas ovdje zanima i u koje kao da su se različite prilike zavjerile, da odbroje dane aristokratskoj Republici, patricijat se prvi nalazi na rubu bezdana; država će se u nj sunovratiti, jer na nju kidišu moćne vanjske sile; patricijat se stao prije nje raspadati: radio je za državu vjekovima, pa se istrošio, kako prirodni zakon zahtijeva; istrošio se i brojem i duhom; pri konačnom slomu još će se jednom trgnuti, kao svijetla varnica iz pepela, da zatim skonča zaboravljen, izgubljen nasred pustoši, koja se oko njega stvorila“ (BERSA 1941: 36).

To štovanje i ugled, koji je ne samo u rodnom gradu Pucić stekao za života potvrđuju reakcije u Dubrovniku povodom Medove smrti.

Pokopan je na starom obiteljskom groblju na Mihajlu 30. lipnja 1882, a o ugledu i poštovanju koje je uživao među svojim suvremenicima najbolje govori podatak da je prigodom njegove smrti spjevano desetak prigodnih tužbalica i objavljene dvije studije o njegovom djelu.

Pucića su suvremenici držali za velikog pjesnika čije će djelo nadživjeti vrijeme, ali ako je i bilo nekritičnosti u vrednovanju njegova djela, sigurno je on svojim radom “održao i održavao zalazeću, ali postojeću važnost njihovog tad već provincijskog Dubrovnika” (ARSIĆ 2009:9).

Pucić pripada onom sloju Dubrovčana kojima je novo post republikansko razdoblje donijelo sasvim nove vrijednosti i postavilo iznimno težak zadatak redefiniranja vlastitog identiteta i tradicije. I u književnoj povijesti i historiografiji 19. stoljeće bilo je sagledavano kao razdoblje umiranja republikanskog aristokratskog duha “u mraku tuđinskog monarhizma” i trebalo je iskoračiti iz tog začaranog kruga “književnog fatalizma i historiografsko-političke utopije” (ĆOSIĆ 1999:19).

Kao pripadnik obitelji Pucića (Pozza) on je u svom vremenu idejama i javnim djelovanjem uz svog brata Nika Velikog uvelike određivao pravac književnom i kulturno-političkom životu Dubrovnika. Čak bi se moglo reći da je s njima otišao “onaj Dubrovnik u kojem su književnost i svako drugo pregalastvo imali svoju klasičnu podlogu i u kojemu je politički ideal bio izgrađivan velikodušnim pristajanjem pojedinaca na stvaranje jedne velike cjeline” (BERSA 1941:228).

Razmatrajući njegov rad u cjelini doživljavamo ga kao dubrovačkog aristokrata i preporoditelja, koji je, kao kasnije Vojnović, neutješan nad propašću Republike. U književnosti je djelovao kao tipičan romantik oduševljen narodnom predajom, jezikom i poezijom.

Cvjetin trag kroz stoljeća dubrovačke književnosti

Cvijeta Zuzorić zasigurno je najznamenitija, najtajnovitija i najzagonetnija Dubrovkinja u bogatoj kulturološkoj povijesti svoga grada. Više od bilo koje svoje sugrađanke od 16. stoljeća pa do danas ova žena je bila predmet divljenja i obožavanja. Cvijeta Zuzorić, supruga talijanskog diplomata Pescionija, koji je trinaest godina bio firentinski konzul u Dubrovniku, bila je u vremenu najvećeg gospodarskog i kulturnog procvata Dubrovnika središte njegova duhovnog života. Nakon bankrota njenog muža 1582. vratili su se natrag u Italiju. Cvijeta je umrla u dubokoj starosti. Pokopali su je u crkvi Sv. Franje ad Alto u Anconi (NOVAK: 1991).

Cvjetin trag kroz godine, njena ljepota koja je nadahnjivala pjesnike i filozofe (spomenimo Gučetićev *Dijalog o ljepoti*³), ostao je trajan, zauvijek inspirativan i intrigantan u brojnim pjesničkim zbirkama njenih suvremenika, ali i djelima suvremenih autora. Pjevajući o Cvijeti, oslikavali su portret obrazovane izuzetne žene koja je bila idol čitavog domaćeg i europskog pjesničkog i filozofskog kruga (Ranjina, Monaldi, Bunić, Zlatarić te Tasso, Simonetti i Boccabianca) (SCHIFFER 1995:359). Riječ je svakako o jednoj izuzetnoj ženi koju upozanjemo kroz sve ono što su o njoj pisali drugi, zatravljeni i očarani njenom ljepotom, obrazovanošću i gospodstvom⁴ budući da, iako i sama (navodno?) pjesnikinja, nikad ništa od onog što je ona napisala (?) nije do nas došlo. I ta činjenica pridonosila je atraktivnosti Cvijete kao književne teme uz stalno nazočnu dilemu postoji li uopće neki njen opus ili je to samo još jedna od književnih tlapnji. Suvremenici su, naravno, zagonetku njenog života iščitavali na različite načine i njenu moguću svakodnevicu dešifrirali znakovima svoga vremena (slika 1).

Uz Pucićevu valjalo bi spomenuti i dramu *Cvijeta Zuzori* autora Ernesta Katića,⁵ dubrovačkog pravnika i književnika koji je stvarao u sjeni i duhu Iva Vojnovića, a pisao je pod pseudonimom Lukša s Orsana, te prozni i dramski tekst *Flore* slikara Marka Rašice.

Posebno je Paljetak uznemirio duhove kad je počeo objavljivati odlomke dnevnika ove misteriozne žene u časopisima *Erasmvs*, *Republika* i *Dubrov-*

³ *Dialogo della bellezza*, glasovito djelo Nikole Vitova Gučetića (1549–1610) dubrovačkog vlastelina i filozofa koji je za života dobio visoka priznanja (papa Klement VIII dodijelio mu je naslov doktora filozofije i teologije). Sudjelovao je u javnom kulturnom i društvenom životu svoga grada. Bio je oženjen Marom Gundulić čiji je lik, uz Cvijetu Zuzorić, i književno transponirao u svojim dijalozima o ljepoti i ljubavi.

⁴ Franjo Marković pak u svom rektorskom govoru “Filozofijske struke pisci hrvatskoga roda s onkraj Velebita” 1882. ovako piše o Cvijeti : “ (...) za dobe duševnog cvjeta dubrovačkog koncem 16. i početkom 17. vieka još se jedna sveza ukazuje medju pjesničkim i filozofijskim radom poimenice oko estetike: ta sveza je ženski uzor Flora Zuzorić. Tadanje hrvatsko pjesništvo puno je obraćeno k njojzi; a vidimo da ne samo Nikola Gučetić nego i drug njegov Miho Monaldi posvećuju njojzi svoje estetičke i druge filozofijske rasprave i od nje grade duševno središte svoga umovanja o ljepoti”. *Dijalog o ljepoti*, dvojezično izdanje THE BRIDGE, Zagreb 1995: 351.

⁵ Prema izvorima isti autor je napisao dramu *Prva ljubav Cvijete Zuzorić* čiji je tekst, na žalost, izgubljen pa je kasnije nastala ova spomenuta tročinska drama objavljena u Dubrovniku 1941. Luko Paljetak u uvodnoj napomeni za svoju dramu *Ljubav Cvijete Zuzorić* navodi da je “nastala kao svojevrsan podsjetnik i na spomenutu jednočinku i na Ernesta Katića (Lukšu s Orsana), a prije svega ipak kao još jedan prilog neprolaznoj slavi Cvijete Zuzorić.” (Luko Paljetak, *Kazalište u zraku*, Matica hrvatska Dubrovnik, Dubrovnik 2001)

nik.⁶ Prvi koji se odnosi na razdoblje Cvjetinog sazrijevanja u Anconi kad je imala petnaest godina popratio je navodnim faksimilom naslovnice dnevnika i uvodnim pojašnjenjem kako se radi o novootkrivenom rukopisu u *Archivio di stato di Firenze* - Giardino segreto, Diario di Fiora Zuzeri, gentildonna Raguzea, koji se nenotiran nalazio između rukopisa Firentinca Giovannija Armeticcija i Dubrovčanina Nikole Vitova Gučetića. Vjerovalo se da se radi o “dragocjenom otkriću koje baca više svjetla na lik najzagonetnije žene našeg podneblja, to prije što sadrži i nekoliko, vjerujemo, izvornih pjesama: jedan sonet na talijanskom i jednu pjesmu na hrvatskome.”⁷ Iako nije riječ o, po priznanju samog autora, kazališnom tekstu nego o “proznom tekstu u obliku dnevnika, hipotetskog, dakle izmišljenog, impostiranog dnevnika” koji je zapravo “ljupka kazališna izmišljotina”, tekst je uspješno zaživio kao drama Cvjetinog sazrijevanja.

Cvijeta kao tema nazočna je u starijoj i suvremenoj dubrovačkoj književnosti kao lajt motiv i razvidno je da se mit i znatiželja o njenoj sudbini plodno realizirala kroz reinterpretaciju hrvatske (dubrovačke) književne i baštine i suvremenosti, a zasigurno će, obzirom na svoju atraktivnost, doživjeti još drugih iščitavanja propitujući stara, ali i postavljajući nova, nama vazda aktualna pitanja.⁸

Pucićeva *Cvijeta*

U doba prevlasti vjerskih i nacionalnih tema Pucić se, kao uostalom i njegov sugrađanin svećenik Antun Kazali, izdvaja hrabrim poetiziranjem

⁶ Kasnije je Paljetak objavio roman *Skroviti vrt*. Zagreb, Profil international, 2004.

⁷ *Erasmvs* 21/1997: 16-23.

⁸ Njena sudbina zaintrigirala je tako nakon toliko vremena, iako je Cvijeta Zuzorić stalno prisutna u hrvatskoj književnosti, tri suvremena autora i ne slučajno sva trojica su Dubrovčani, da se svaki na svoj način još jednom pozabave njenim prebogatom životom. Riječ je o pjesniku, dramskom piscu i osobito plodnom radio-dramskom autoru, esejistu i prevoditelju Luku Paljetku, piscima i redateljima Matku Sršenu i Davoru Mojašu. Paljetak joj posvećuje nekoliko pjesama u stihu i formi vremena kad je bila apsolutna gospodarica dubrovačkih salona i muza čitavog kruga dubrovačkih pjesnika vezujući uz nju pojam tjelesne ljepote. Riječ je o pjesmama “Cvijeta Zuzorić” i “Lament nad pepelištem perivoja u Trstenom.” U kontekstu Paljetkove stvaralačke poetike posve je prirodno da je Cvijeta Zuzorić našla svoje mjesto. Matko Sršen piše dramu *Cvijeta Zuzori, treći spol (Dubrovački horizonti*, br. 40, Zagreb 1996.), a Davor Mojaš kroz motiv Cvijete uspostavlja dijalog s dubrovačkom književnom baštinom.

žene-grješnice⁹ i kroz Cvjetinu sudbinu pjeva o za sebe izuzetno bolnoj temi. Naime, kao vlastelin iznimno teško podnio je nestanak stoljetne, samostalne i slavne Dubrovačke Republike. Početak ovog stoljeća obilježilo je rusko-crnogorsko pustošenje Dubrovnika i okolice i Pucić je toj temi pristupio kombinirajući povijesnu temu s osobnom intimnom dramom (slika 2).

Cvjetina tragična ljubav uokvirena je tragedijom Dubrovnika, ukinućem Dubrovačke Republike za kojom Pucić kao Dubrovčanin i vlastelin nikad nije prestao žaliti. Ni on, kao ni predstavnici njegove klase, nije mogao preboljeti gubitak stoljetne slobode.

Cvijeta, vrijedna djevojka s Konala (dio Dubrovnika, op. K. B.) provodi svoju mladost i djevojaštvo u Dubrovniku. Sa svojim prijateljicama divi se ljepotama rodnog grada i s Gorice svetog Vlaha (gdje je i danas zavjetna crkva Gospe od Milosrđa) prati odlazak svoje mladenačke simpatije, kapetana Draga, na neizvjesno putovanje. U mir i sklad njenog života ulazi fatalna ljubav prema časniku neprijateljske vojske. Zaljubljuje u Lauristonova adutanta Kazimira, rodom Poljaka, i kad on odlazi prema Konavlima u borbu protiv Rusa i Crnogoraca odluči ga, preodjevena u muškarca, slijediti i čuvati. U borbi njen dragi pogiba, a ona se ranjena i osramočena vraća u Dubrovnik gdje doživljava osudu i izopćenje. Kapetan Drago na povratku u matičnu luku sa svojom „Slovinkom“ doživljava neveru i zavjetuje se da će, ako se s posadom spasi i sretno uplovi u Gruž, oženiti grešnicu. U olujnoj noći upravo mu je vatra u kojoj je gorjelo jedino Cvjetino utočište na Gorici sv. Vlaha, rasvijetlila put i ukazala koliko su blizu Dubrovniku i izbavljenju. Kao pravi pomorac kome je zavjet svetinja kapetan Drago odlazi do svećenika spreman izvršiti svoje obećanje dano u kobnoj noći. Svećenik ga odgovara, ali on ustraje u svom naumu, no ipak za Cvijetu više nema spasa. Nakon što je ispovjedila svoju tragičnu sudbinu srušila se mrtva (slika 3).

Kompozicijski *Cvijeta* je vrlo neujednačeno djelo u kojem otkrivamo lirske, epske i dramske elemente, a podijeljena je u dva dijela s po šest pjevanja. U prvom dijelu još se ne nazire glavni događaj, niti je naznačen ljubavni zaplet - ljubav kapetana Draga prema Cvijeti i ljubav Cvijete i Kazimira. Vrlo je slaba poveznica između prvog i drugog dijela. U lirskim dijelovima očituje se simetrija konstrukcije koja priziva i metričku simetriju. Svoju *Cvijetu* započinje Pucić stihovima (deseterac) o tri mlade Dubrovkinje koji se kasnije ponavljaju u daljnjem slijedu događaja i radnje:

*Na Točilu navrh Dubrovnika
Šetale su redom tri djevojke,
Tri tanahna čeminova struka;*

⁹ U knjizi *Poesie serbe di Medo Pucić (Orsatto Pozza) volgarizzate da Giovanni de Rubertis* tiskanoj na talijanskom jeziku u Campobassu 1866. na 37. stranici objavljen je ulomak iz *Cvijete* naslovljen *Grješnica*.

*Liepa Slave i poljepša Bože,
A naljepša sa Točila Cvieta.(!) (PUCIĆ 1864:1)*

Opisujući Cvijetu služio se Pucić oblicima, frazeologijom i leksikom narodne poezije, a kao stih koristio je četrnaesterac:

*Nije ona od visoka roda ni plemena
A, gospodo, vjerujte mi, dobra je koljena.
I uzrasta visoka je i tanahna stasa,
I govora razborita i medena glasa,
Biela lica, bijela krila, a djavolskog oka,
Puna srca, puna duše, glavita djevojka;
Svedj u poslu, svedj vesela, sama svedjer pjeva,
A kak ona, i posô joj tako svaki pjeva (PUCIĆ 1864:3).*

Strukturu djela čine i lirske digresije koje nisu izravno vezane za glavni “događaj” nego funkcioniraju kao samostalne lirske pjesme u kojima je očita zaljubljenost pjesnika u svoj rodni grad, u ljepote dubrovačkih pejzaža i posebice opčinjenost morem:

*More jeste kao dlan
Djevojačke ruke
Prostran, ravan, ugledan
Bez ikoje kuke! (ISTO: 12)*

Ljubav prema rodnom gradu, povezanost puka sa svojim gradom, Pucić je izrazio stihovima:

*Dubrovniče, malo mjesto,
Ala! Si mi drago!
U tebi mi biva nešto
Kako niđe blago!
Sve obično, sve domaće
Sve na jednu vlas,
Sve pokojno, sve stajaće,
Stvoreno za nas.
Planina te s ledja brani,
S lica vao obliva,
Na zidinam oružani
Top za topom siva:
No zaludu sva ta sprava
Zaludu trud ti sav,
Obrana je tvoja prava
Puka tvoga ljubav (ISTO: 5).*

Izuzetno su lijepi opisi Dubrovnika i njegove okolice, osobito se ističu opisi gruške luke, mora, Elafitskih otoka s preciznim navođenjem toponima dubrovačkog primorja:

*A gle` tamo divna ti vidjela!
Posijani po moru otoci
Šipan, Lopud, Koločep i Daksa
Ogrnuti maslinom pitomom
Jednim redom skladno kupaju se,
A pred njima vrletne planine
Zapadnijem suncem pozlaćene
Od Trstenog javorima glasnog
Od Orašca vodama bogatog
Od Zatona mlinima ponosnog...
S kraja na kraj brze ladje idu
Kako duga vesla ih presilju
Il bijelo na jedrilu platno.
A na bliže more se zatvara
Prostranim se skutom zaglavljuje
I raskošnu luku, Gruž, napravlja;
Obalom joj dično gizdaju se
Ponosite polače gospodske (ISTO: 8-9).*

Opjevan je život i sudbina pomoraca kroz životnu priču kapetana Draga koji plovi sa svojim brodom simboličnog imena „Slovinka“:

*Iza Petke slavno izviruje
Pod bremenom polu utopljena
Ponosita korablja: „Slovinka,“
Sva joj jedra nabreknuto nose
A more joj po bocima pljuska (ISTO: 15).*

i apostrofiran zaštitnik Dubrovnika sveti Vlaho kome Dubrovčani stoljećima upućuju molitve i molbe za zaštitu:

*Okitio ponosnu Slovinku
Te s topova oganj dim i buka
Razglašuje slavu svetog Vlaha.

Slava tebi Božji svetitelju
Zaštitniče slobode nam blage!
Hrani zdrav nam narod u veselju!

Mi idemo naše kušat snage,
Po svijetu tražit bolju sreću
A ti čuvaj osobe nam drage!*

*Sveti Vlaho, ti si nam jedina
I na kopnu i na moru dika
Ti si ljubav, ti si čast istina
Ti si prava sreća Dubrovnika (ISTO: 16-17) (slika 4)*

S gubitkom slobode kao aristokrat iznimno teško se mirio i svoju „pjesan“ posvetio je bolnoj temi prestanka nezavisnosti i gašenja slobode njegova Dubrovnika. U isto vrijeme značilo je to i nestanak jednog vremena i povijesti u kojem su Medo Pucić i pripadnici njegove obitelji imali značajnu ulogu. Pucić se rodio i živio u doba još živih sjećanja na vrijeme propale veličine i slavne prošlosti, još je živio duh nade u uskrsnuće nezaboravne slobode i stare slave.

„Dne 6. siječnja 1808. pozdraviše sa svih utvrda topovi svojom grmljavinom isticanje na Orlandu zastave Napoleonove Italije. Pod tom zastavom plove i dubrovačke lađe; državni grb se udara na isprave; gradski zapovjednik izdaje naredbe u ime kraljevine; u tom istom gradu bira Veliko vijeće dubrovačke države svoga državnog kneza! Malo i Veliko vijeće i Senat vrše poslove, koje im stari zakoni propisuju, i to sve, kao da se ništa nije zbililo, kao da nijesu ništa primijetili. Tako su prilike doprle do najvišeg stupnja apsurdnosti.“ (BERSA 1941: 58) (slika 5).

U prvom dijelu izražava ljubav i povezanost s Dubrovnikom za kojim je čeznuo na svojim brojnim putovanjima, opisuje ljepote primorskog pejzaža, ljepotu dubrovačke okolice, snagu i tajnovitost mora, pustošenje i pljačku Rusa i Crnogoraca po Dubrovniku i okolici, i tu se rasplinjuju Pucićeve slavenofilski snovi

*Kud god prođe prokleta vojnica
Čeljad goni, kuće pali, dere,
Lomi, krade, šičar i pl'jen nosi,
Izgorješe brodove u Gružu
Izgorješe gospodske polače
Izgorješe Kono vās i Pile (PUCIĆ 1864: 24).*

O istim događajima u obliku ratnog dnevnika što ga je vodio tijekom 1806, pisao je Francesco Maria Appendini i to je zasigurno jedan je od najdramatičnijih i najrealističnijih opisa vezanih uz rusko–crnogorsku opsadu Dubrovnika. U talijanskom izvorniku s hrvatskim naslovom (*Ratovanje oko Dubrovnika godine 1806. Doslje nepoznati spis Fr. M. Appendini–a*) objavili su ga 1906, točno stoljeće nakon događaja o kojima je riječ, Petar Kolendić i Josp Nagy. Puciću je ovaj tekst, koji nikada do sada nije integralno objavljen

u prijevodu na hrvatski jezik, zasigurno bio poznat.¹⁰ Franjo Maria Appendini piše o temi koju je Pucić literarno, pjesnički oblikovao. Ovaj Talijan koji dolazi u Hrvatsku i ozbiljno se i sustavno bavi dubrovačkom kulturnom i političkom prošlošću zabilježio je što se s Dubrovnikom događalo 1806. godine kad je, kako piše u pogovoru, dubrovački kraj bio pozornicom „krvavijeh kreševa između Napoleonovih vojnika i sjedinjenih rusko-crnogorskih vojnika“. Priređivači u predgovoru pišu: „Taj simpatični Talijan jezive je dane opsade proživio u Dubrovniku, sklonjen u kući dum Petra Zuzorića“ (BAKIJA 1993: 278). Sam Appendini namjeravao je tekst poslati svom prijatelju u Italiju jer „iako u nedotjeranom obliku, pun je zanimljivih vijesti“, a priređivači su držali svojom dužnošću pokloniti „sastavak“ čitalačkoj publici.

I Appendini je zabilježio slike pustoši:

„Kuće su prvo bile opljačkane. Svakojako bijelo rublje, kuhinjsko posuđe i namještaj koji je bio dobar i lijep – sve je bilo odneseno. Vrata, prozori i ostali namještaj koji je imao kakav komadić željeza – sve razbijeno i razbacano po katovima, sobama i kutovima kuća. Ispražnjena je slama iz slamarica, razdijeljena na različita mjesta, postavljena između komada razbijenog namještaja. Budući da je tako sve pripremljeno za požar, nije trebalo nego potpaliti jedno jedino mjesto da bi kasnije sve ostalo u pepelu kao što se i dogodilo. Od spaljenih kuća ostala su samo četiri zida.

(...) Bilo kakav kamen ili komadić drva pronađen je odmaknut zbog traženja blaga; gdje se vidjela svježe prekopana zemlja radili su iskope zbog blaga. Razrušeni oltari, izvađene i razvaljene grede na zidovima – sve zbog traženja blaga. U crkvama su otvarali grobnice, iskopavali i prevrtali mrtvace i odnosili željezo. Čak su i s Kristovog raspela uzeli tri čavla.“ (BAKIJA 1993: 277–279).

Kritičan prema Rusima i Crnogorcima, on će ipak više nego njima, upravo Francuzima zamjeriti što su Dubrovniku oteli ”Božji dar” – slobodu, a još više će prigovarati Austriji što nije uspjela uspostaviti pravi suverenitet Dubrovnika. Kroz stihove predstavlja nam se kao neutješni tužitelj za nikad prežaljenom slobodom.

*Ma, Francuz, od Boga prokleti
Na njega ću, dok je sile, jadat
I na ovom i na drugom svietu,
On nam ote, Božji dar, slobodu
Prirodjeno s koljena gospodstvo*

¹⁰ Dijelovi Appendinijevog dnevnika često su bili citirani, prevedeni i interpretirani u tekstovima o padu Dubrovačke Republike. Tako Lujo Vojnović u *Padu Dubrovnika* Appendinijeve zapise ocjenjuje kao »dokumenat prvoga reda koji zbog svoje iskrenosti, tačnosti informacija, bespristrasnosti i mnoštine opservacija, obasjava sasvim novom svjetlosti istoriju opsade, bombardovanja i poznijih dogadjaja u Dubrovniku i van njega«.

*I proda nas zakovano roblje!
Svakome se hoće nać lijeka,
Vlastelinu nikad dovijeka! -*

U ovim stihovima progovorio je Pucić kao predstavnik dubrovačke aristokracije i oni nam ponajbolje ocrtavaju Pucićev svjetonazor. U odnosu prema prošlosti nadaje se i stav prema aktualnim društvenim i političkim prilikama. Pucićevo porijeklo, njegov odgoj, široko europsko obrazovanje, oblikovalo je njegove poglede – bio je ponosan i dostojanstven Dubrovčanin, neutješan u žaljenju za prošlošću nije se mirio sa sumornom slikom svoga voljenog grada.

“Nu njegova zlosutnja i tuga, kad ju i očituje, uvijek izlazi pred ljude u odori staroga vlastelina dubrovačkog, a ta je odora dostojanstvo;” (MARKOVIĆ 1883:147).

Svoju *Cvijetu* piše Pucić kao oduševljeni republikanac, ti stavovi očitovali su se i u izrazitom antiaustrijskom raspoloženju zbog čega je on percipiran kao gorljivi neprijatelj Austrije.

U *Cvijeti* bavi se Pucić u književnosti često korištenom temom – od Biblije do najsuvremenije književnosti, temom opsade. Ova tema izuzetno je bolna za Pucića, on je doživljava kao intimnu dramu, dramu jednog svijeta na odlasku. U prvom dijelu, iako romantičarski, opisuje pustoš koju su ostavili Rusi i Crnogorci, dotiče se teme o kojoj se nije previše pisalo, aktualizirala se nakon domovinskog rata kad su se tragične okolnosti kobno poklopile. Dubrovački su pjesnici pjevali o dubrovačkoj slobodi (Gundulić) i o padu (Vojnović). Iako nesumnjivo Pucić nema Vojnovićevu pjesničku snagu i on je ostavio trag jednog teškog, za njega i osobno mučnog trenutka u dubrovačkoj prošlosti.

Drugi dio *Cvijete* Pucić započinje apoteozom moru koje je tako neraskidivo vezano uz život Dubrovčana, brojnih pomoraca i njihovih žena koje čekaju. Stihovima ističe snagu i moć mora, njegova tajnovitost i nepredvidivost, more je utjeha i bojno polje, ali i skup učitelj, puno daje, ali još više uzima.

*Sinje more, primorski odore
Što nam vazda zemljicu potkapaš
Naše blago nenasitno ždereš
Nama grabiš, drugome prilagaš
Mnogu li si majku ucvielilo
I sestricu u crno zavilo
Viernu ljubiu sušicom ubilo
Smjelu momčad na smrt namamilo
Zelenu nam mladost progutalo! (PUCIĆ 1864:34)*

Nemoguće je ne uočiti kao i kod dubrovačkog književnika i biskupa Mata Vodopića snažnu zaokupljenost morem i njegovim utjecajem na život

i sudbine ljudi - težak život mornara i žena koje čekaju svoje muževe, zaručnike, braću i sinove. Zanimljivo da Pucić detaljno opisuje porinuća jedne dubrovačke jedrenjače - istog onog broda o kojem Vodopić piše u svojoj *Tužnoj Jeli* pričajući nam nesretnu sudbinu primorskog života, stalnih odlazaka, rastanaka i neizvjesnosti. More se igra životima i sudbinama ljudi, zavodi ih varljivom nadom da se mogu boriti sa stihijom, ali ipak čovjekov duh uz Božju pomoć i zaštitu može mu se suprotstaviti:

*Sinje more, dobri božji stvore
Pokloni se svome dobitniku;
Um čovječji stihije natkrili
Duh je božji u čovjećoj sili (ISTO: 37).*

Cvijeta poput prave romantične junakinje bez obzira na sve što je snašlo, ne može preživjeti smrt svoga dragog nego umire s njegovim imenom na usnama.

*Još Cvijeta riječ ne doreče
Na usta joj klokun krvi udre,
Strovali se Bog joj duh prostio!
„Mirko...Mirko...eto mene s tobom“.
Jedva zbori a dušom se bori,
Kak izreče duša joj uteče (PUCIĆ 1864: 79).*

Žena koja zbog ljubavi žrtvuje sve, ideal je romantičarske poezije, ima osobine Mandaljene o kojoj su ranije pisali Dubrovčani Bunić i Đurđević i Zlatke iz spjeva Antuna Paska Kazalia te tako možda utjecali na Pucića. Razvidna je ipak razlika u koncepciji lika žene-buntovnice i žene-grješnice u renesansi i romantizmu. U renesansi ona svoj grijeh može iskupiti jedino uz pustinjačku korotu i skrušenost, uz blagoslov crkve, dok je romantizam slavi kao junakinju srca, odvažniju, ali i plemenitiju od ostalih. Pozornost autorova usmjerena je na pitanje položaja žene u društvu, problem zabranjene ljubavi, prezir i izolaciju nesretnih, zlom kobi označenih žena kakva je i Cvijeta, na požrtvovnost i predanost ženske ljubavi, spremnost na žrtvu, svijest da njenog dragog njena ljubav ne smije ograničavati i sputavati u dužnosti.

Iako će Francuzima vječno pamtiti što su Dubrovniku oteli ono što im je bilo najsvetije - slobodu, Pucić u svojoj pjesničkoj priči nije sklon osudi glavne junakinje. Romantičarski opravdava i razumije njenu slijepu ljubav i relativizira njen grijeh završnim citatom iz Biblije.

*Reče Jezus Mandalieni:
Oprašta se tebi grijeh
Jer ljubljaše ženo mnogo!*

*Reče Jezus Žudijam:
Ko je od vas bezgrešan
Metni na nju prvi kam! (ISTO: 81)*

U djelu se isprepliću epski i lirski elementi, odlikuje ga neujednačena struktura, polimetričnost i polistrofičnost stiha, a autor u svoju "priču" o tragičnoj ljubavi interpolira stihove koji su izraz njegove ljubavi i vezanosti uz zavičaj. Naglašen je utjecaj narodnog pjesništva i kanona narodne pjesme.

Kompozicijskom neujednačenošću, romantičarskom slobodom stila, hrabrim poetiziranjem grješnice Pucić, po Mickiewiczu "zaslužuje u našoj književnoj povijesti ime pravog romantika. Čišći je i zanimljiviji romantik od Vraza, Nemčića, Demetra i samog Preradovića." (PROHASKA 1916: 353). Uspoređujući Pucića s Mickiewiczem, njegovu *Cvietu s Dziadyma*, Prohaska je htio ukazati na književnu vrijednost Pucićeva djela. Recentna je kritika često i nekritički hvalila ovo Pucićevo djelo:

„Sa života kolorita, sa vjerne stafaže, sa poetičke radnje, koja je dramatskom vještinom zapletena, sa plastičke vještine u crtanju – sa one lijepe pogojene primjese umjetničke i narodne pjesme, spada ova pjesnička priča u remek proizvode naše novije lirike.“¹¹

Dok su u svojim tekstovima Luko Zore, Antun Fabris, Marko Car i Frano Kulišić silno hvalili ovo djelo, Franjo Marković Puciću zamjera što je jednoj tako velikoj temi prišao s nedovoljno epske širine, opisao je kao usput, tek kao okvir Cvjetine intimne ljubavne drame. Pucić je, drži Marković, bio previše romantik i previše lirik.

„To je dogodjaj sasvim prikladan za romantičnu epsku pjesan; ali Pucić nije ga prikazao tako, da bi se ono, što je u njem epske i dramatične naravi, razvijalo krepkim napredkom, nego je lirskimi pjesmicami i opisi, što-no nisu sa dogodjajem onim u posve nuždnom savezu, sasvim prikrio klice epskoj i dramatičnoj radnji, kojoj snaga po tom ostaje više latentna nego li razvita“(MARKOVIĆ 1883:186).

Uz sve nedostatke i manjkavosti, Pucićeva *Cvijeta* puna sjete, vezanosti uz svoj zavičaj, čežnje za ljubavlju, bola zbog gubitka voljene osobe, aristokratskog žala za stoljetnom slobodom Dubrovnika i kako sam piše u njoj je opjevao „očevine rasap i slobode“ (ISTO: 326) te će ovo djelo *iz doba, kada su Dubrovnik pritisnuli Francuzi* i koje su recentni kritičari držali *najljepšim proizvodom Pucićeve muze i po predmetu i po kompoziciji i po pjesničkoj izradi detalja najljepšom pjesničkom pričom*¹² imati zapaženo mjesto u dubrovačkoj književnosti i književnoj povijesti.

¹¹ *Slovinac*, br. 19/1882 : 208.

¹² *Slovinac*, 1882, br.19, str.

Citirana literatura

- ARSIĆ, Irena. *Dubrovačke teme XIX veka*. Beograd: ARS Libri, 2009.
- BAKIJA, Katja »Bilješka o dubrovačkim opsadama.« *Dubrovnik: Dubrovnik*, 59. kongres PEN-a, 1993: 277-279.
- BAKIJA, Katja. *Knjiga o „Dubrovniku“ (1849.-1852.)*. Zagreb: Erasmus Naklada d.o.o., 2005.
- BANAC, Ivo. *Dubrovački eseji*. Dubrovnik: Matica hrvatska, ogranak Dubrovnik, 1992.
- BERSA, Josip. *Dubrovačke slike i prilike (1800.-1880.)*. Zagreb: Matica hrvatska, 1941.
- BERSA, Josip. *Dubrovačke slike i prilike (1800.-1880.)* drugo izdanje. Dubrovnik: Matica hrvatska, 2002.
- BUKOVAC, Vlaho. *Moj život*. Zagreb: Matica hrvatska, 1992.
- CAR, Marko. *Moje simpatije III*. Dubrovnik: Srpska dubrovačka štamparija Pasarić, 1904.
- ĆOSIĆ, Stjepan. *Dubrovnik nakon pada Republike (1808-1848.)*. Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 1999.
- FABRIS, Antun. »Medo Pucić (1821-1882)« *Kalendar „Dubrovnik“ za godinu 1897*, Dubrovnik, 1896: 48-74.
- FORETIĆ, Vinko. *Povijest Dubrovnika do 1808. II*. Zagreb: NZMH, 1980.
- FRANGEŠ, Ivo. *Povijest hrvatske književnosti*. Zagreb-Ljubljana: Nakladni zavod Matice hrvatske i Cankarjeva založba, 1987.
- GUČETIĆ, Nikola. *Dijalog o ljepoti*. Zagreb: THE BRIDGE, 1995.
- HALER, Albert. *Novija dubrovačka književnost*. Zagreb: HIBZ, 1944.
- IVANIŠIN, Nikola. *Dubrovačke književne studije*. Dubrovnik: Matica hrvatska, 1966.
- JELČIĆ, Dubravko. *Povijest hrvatske književnosti*. Zagreb: Naklada P.I.P. Pavičić, 1997.
- KULIŠIĆ, Frano. *O Medu Puciću. U spomen tridesete obljetnice smrti (1882-1912)*. Dubrovnik: Srpska dubrovačka štamparija, 1912.
- LUČIĆ, Josip. *Dubrovačke teme*. Dubrovnik : Matica hrvatska, 1991.
- SCHIFFER, Ljerka. »Nikola Vitov Gučetić/Niccolo Vito di Gozze, život i djelo.« u *Dijalog o ljepoti*. Zagreb: THE BRIDGE, 1995.
- MARKOVIĆ, Franjo. »Knez Medo Pucić.« *Rad JAZU 67* (1883): 125-206.
- MILUTINOVIĆ, Kosta. »Medo Pucić i narodni preporod u Dubrovniku.« *Dubrovnik* 3/4 (1962): 13-27.
- NOVAK, Slobodan Prosperov. *Povijest hrvatske književnosti*. Zagreb: Golden marketing, 2003.
- PERIĆ, Ivo. *Dubrovačke teme XIX stoljeća*. Zagreb: Matica hrvatska, 1997.

- POPOVIĆ, Pavle. *Matija Ban i njegov književni rad u Dubrovniku (1849.-1852.)* Iz književnosti. Knjiga 2. Beograd, 1919.
- PROHASKA, Dragutin. »Adam Mikiewicz i Medo Pucić.« *Nastavni vijesnik* XXIV (1916): 340-353.
- RAVLIĆ, Jakša. *Hrvatski narodni preporod I. Pet stoljeća hrvatske književnosti*. Zagreb: Matica hrvatska/Zora, 1965.
- STOJAN, Slavica. »Orsat Medo Pucić.« u *Izabrana djela (295 -361)*. Zagreb: Matica hrvatska, 2005.
- ŠENOVA, August. „Medo Pucić.“ *Vienac* 22 (1875.):358-359
- ŠICEL, Miroslav. *Stvaraoci i razdoblja u novijoj hrvatskoj književnosti*. Zagreb, Matica hrvatska, 1971.
- VOJNOVIĆ, Lujo. *Pad Dubrovnika I i II*. Zagreb: Auktorova naklada, 1908.
- ZORE, Luko. »Paljetkovanje o Medu Puciću.« *Dubrovnik: Srđ*, 1902 : 520-529.

Izvori

- PALJETAK, Luko. *Skroviti vrt*. Zagreb: Profil international, 2004.
- PUCIĆ, Medo. *Cvijeta*. Beč: 1864.
- PUCIĆ, Medo. *Poesie serbe di Medo Pucić (Orsatto Pozza) volgarizzate da Giovanni de Rubertis*. Campobasso: 1866.
- SRŠEN. Matko. *Cvijeta Zuzori, treći spol. Dubrovački horizonti* 40, Zagreb: 1996.
- VODOPIĆ, Mato. *Tužna Jele*. Dubrovnik: Matica hrvatska, 1993.

Katja S. Bakija

ABOUT THE STORY IN VERSE *CVIJETA* BY ORSAT (MEDO) PUCIĆ

Summary

Cvijeta is a story in verse that the author worked on for eight years (he began to write it in 1856, and it was published in 1864 in Vienna). Through *Cvijeta*'s destiny and a «story» of her tragic love of a foreigner – dressed as a man *Cvijeta* goes to a battle in which her beloved is killed and she is wounded – Pucić described the downfall of Dubrovnik Republic and the loss of the centuries-long freedom using a typical romantic plot. *Cvijeta*'s beloved, Pole Kazimir, is an officer in the army which abolished Dubrovnik Republic, and *Cvijeta* is despised and

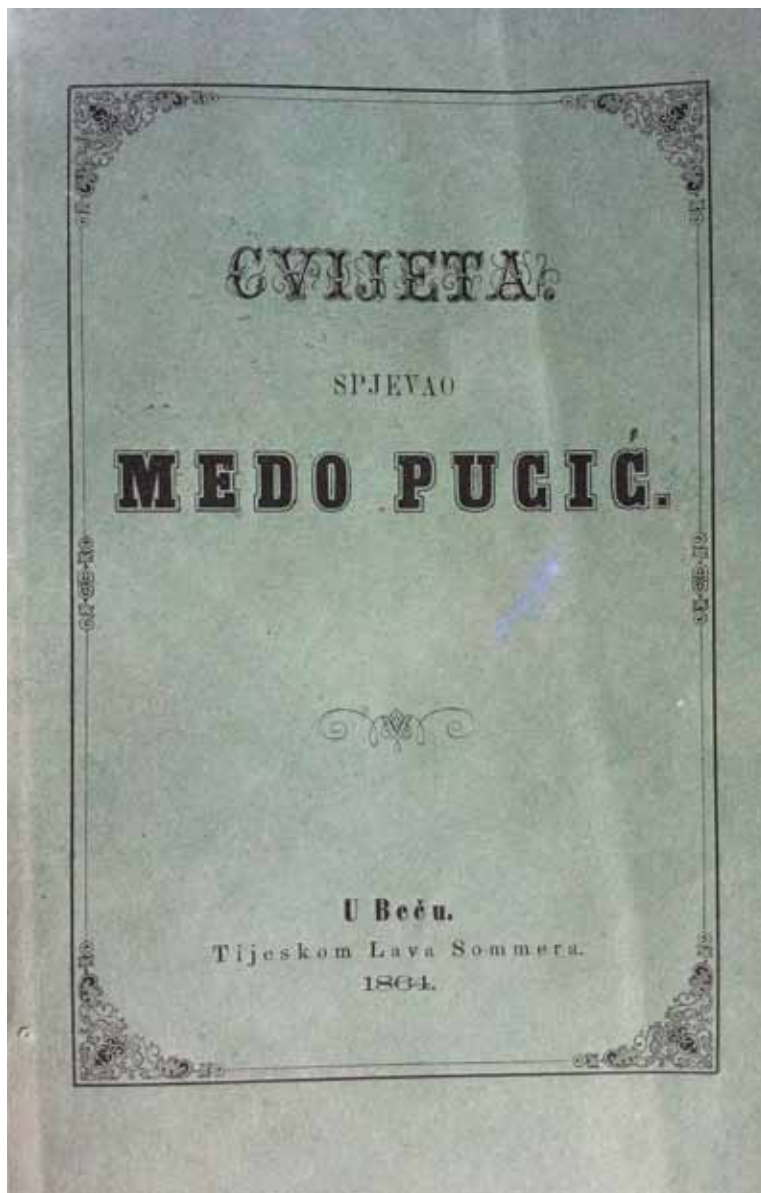
becomes an outcast because of her love. The intimate tragedy is accompanied by a decline of both the society and the world, and *Cvijeta* is therefore an expression of the author's love of his native Dubrovnik.

Key words: story in verse, Medo Pucić, romantic plot, *Cvijeta*, woman-sinner

Prilog

Slika 1. Cvijeta Zuzorić na jednom od dva sačuvana portreta

Slika 2. Naslovnica Pucićeve *Cvijete*, Beč 1864.

SVOMIJEI SUGRAĐANIMA
I KNJIŽEVNIJEI ZADRUGNIMA
MATIJI BANU
U SPOMLI
ANTUNU KAZALU
U HRVACKOJ
POVJEČEJE OVO DJELO
PISAC.

Slika 3. Posveta Pucićeve *Cvijete* Matiji Banu i Antunu Kazaliju

Slika 4. Zbirka *Poesie serbe di Medo Pucić (Orsatto Pozza) volgarizzate da Giovanni de Ruberti.* (Campobasso 1866)

LA PECCATRICE

(Frammento della *Cvjeta*)

(*Cvjeta* , o Fiorina , è un poema romantico di 1750 versi polimetri , diviso in due parti , ed ogni parte in sei canti- che — Racconta la Storia d' una donzella Ragusea , che durante l' assedio posto nel 1807 da' Russi , onde scacciar- ne gli usurpatori Francesi , s' innamorò d' un Uffiziale Po- lacco , ajutante di Marmont , e lo seguì nella sortita , con che i Francesi respicsero i Russi fino alla valle di Epi- dauro (Ragusa vecchia). Quivi però nella prima battaglia l' uffiziale fu ucciso , ed essa ferita — È Lei che parla

Quando i colpi cessâr , come a Dio piacque,
 E Franchi e Slavi si posâr dall' armi,
 Tra i feriti raccolta , e a lor confusa
 D'Epidauro al villaggio io fui condotta.
 Si seppe allor com' io fossi una donna !
 Finchè co' Franchi dimorai , nessuno
 Osò schernirmi , nè rampogna amara
 Nel cor mi scese ; anzi tai cure io m' ebbi
 Da sollevarmi dalla mia sciagura.
 Ma ritornata alla natia Ragusa,
 Che non soffersi ? E grida , e beffe , e oltraggi !..
 « O spudorata , insiem co' Franchi andasti !..
 « Nera infamia ti copra , vagabonda ;
 « O maledetta , che del cor gli affetti
 « Consacrasti impudica allo straniero !.

Slika 5. Ulomak iz *Cvijete* objavljen u knjizi *Poesie serbe di Medo Pucić* (Orsatto Pozza) na talijanskom pod naslovom *Grješnica* (str. 37)